

Eloisan soveltamisohjeet, kommentteja

Yleinen ohje

Sivulla 3 on teksti:

”Uutta vammaispalvelulakia sovelletaan 1.1.2025 alkaen saapuneisiin hakemuksiin. Tätä ennen saapuneet hakemukset käsitellään vanhojen lakien mukaan, ellei asiakkaan kanssa muuta sovita.

Uuden vammaispalvelulain siirtymäsäännön (42 § 2 mom) on kuitenkin velvoittava ”Tämän lain voimaan tullessa vireillä ollut muutoksenhakuasia käsitellään loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.” eli tällainen sopimuksenvaraisuus ei ole mahdollista.

Sivulla 3 on teksti:

”Soveltamisohje on tarkoitettu viranhaltijoille sitovaksi käyttöohjeeksi.”

Soveltamisohjeilla ei voida sitoa yksittäistä viranhaltijaa sillä tavoin, että ohjeilla voitaisiin asettaa palvelujen tai etuuksien saamiselle tai niiden tasolle sellaisia ehtoja tai rajoituksia, jotka ovat lakiin perustumattomia (EOAK/1273/2020 <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1273/2020>)

Sivulla 3 on teksti:

”Vammaispalvelulaissa säädetään vammaisille tarkoitetuista subjektiivisista oikeuksista ja kaikille vammaisille tarkoitetuista määrärahasidonnaisista palveluista ja tukitoimista.”

Mikä ero tässä on ”vammaisilla” ja ”kaikilla vammaisilla”?

Sivulla 3 on teksti:

”1.1 Vammainen henkilö

Vammaispalvelulakia sovelletaan henkilöön (vammainen henkilö), jonka: 1. vamman tai sairauden aiheuttama fyysinen, kognitiivinen, psyykkinen, sosiaalinen tai aisteihin liittyvä toimintarajoite on pitkäaikainen tai pysyvä; 2. vamma tai sairaus yhdessä yhteiskunnassa esiintyvien esteiden kanssa estää osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa; ja 3. itsenäisen elämän, osallisuuden tai yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää välttämättä tämän lain mukaisia palveluita.”

Tässä on vammaisen henkilön määritelmä kirjoitettu uuden vammaispalvelulain kumotun 2 § mukaisesti. Sen sijaan tulee käyttää voimassa olevan säännöksen (2 §) mukaista määritelmää.

Sivuilla 5-6 on teksti:

”4 Palvelujen hakeminen

Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien hakemus tulee saattaa pääsääntöisesti vireille kirjallisesti, joko sähköisellä hakemuksella tai paperisella hakemuksella. Jos asiakas ilmaisee hakemuksensa tai vaatimuksensa suullisesti, on viranhaltijan ohjattava asiakasta tekemään kirjallinen hakemus tai harkintansa mukaan kirjattava ne ja käsiteltävänä hakemuksena. Mikäli hakija ei vammansa tai muun syyn vuoksi pysty täyttämään hakemusta itsenäisesti, on viranhaltijan avustettava tarvittaessa hakemuksen tekemisessä. Hakijan tulee yksilöidä hakemus ja tarpeensa riittävästi, ilmoittaa hakemuksen perusteet ja toimittaa hakemus vammaispalveluun.”

Viranhaltijan velvollisuus ottaa vastaan suullinen hakemus ei ole harkinnanvarainen. THL:n Vammaispalvelujen käsikirjan mukaan:

Sosiaalihuollossa asia voi tulla vireille yhteydenotolla, jonka ei tarvitse olla kirjallinen tai noudattaa jotakin tiettyä muotoa. Hakemus voi siis olla myös suullinen. Jos asiakas ilmaisee vaatimuksensa suullisesti, sosiaalihuollon työntekijän on kirjattava ne. Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalihuoltoa koskeva asia voi hakemuksen lisäksi tulla vireille silloin, kun hyvinvointialueen sosiaalihuollon työntekijä on muutoin tehtävissään saanut tietää mahdollisesti sosiaalipalvelujen tarpeessa olevasta henkilöstä (SHL 34 §). Yhteydenotto voidaan tulkita hakemukseksi. Yhteydenottaja voi olla asiakas itse, viranomainen, vanhempi, huoltaja, puoliso tai muu asiakkaan edustaja. Yhteydenotto voi tapahtua puhelimitse, se voi olla hakemus tai muu kirjallinen ilmoitus tai henkilökohtainen työntekijän tapaaminen. Ensimmäinen yhteydenotto hyvinvointialueelle voidaan katsoa hakemukseksi, jos vammaisen henkilö ilmaisee tarvitsevänsä tai hakevansa tiettyä yksilöityä palvelua tai tukitoimea, esimerkiksi henkilökohtaista apua. Tämä ei kuitenkaan poista velvollisuutta selvittää vammaispalvelujen tarvetta, joka on myös olennainen osa palvelusuunnitelman laatimisprosessia. Jos työntekijälle jää epäselväksi suullisesta yhteydenotosta se, onko kyse hakemuksesta, asiaa tulee tiedustella tarkemmin yhteydenottajalta.

<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/asiakasprosessi/asian-vireille-tuleminen-ja-hakemus> sekä [Sosiaalihuoltolain soveltamisopas](#)

Sivulla 5 on kappale vammaispalveluista perittävistä maksuista. Kappale on kirjoitettu passiivissa, eikä välttämättä aukea vammaispalveluja hakevalle. Kappaleesta ei tiedä, kuka soveltaa ja arvioi asiakasmaksuja. Prosessia voisi avata ohjeessa ja huomioitava, että maksuista päättäminen tulee tehdä osana vammaispalveluja päätettäessä, eikä erikseen. Kappaleessa voisi todeta myös esimerkiksi: "Maksun määrääminen ja siihen liittyvä päätösharkinta on osa asiakkaan kanssa tehtävää sosiaalityötä, jolloin maksun määräämiseen ja sen suuruuteen vaikuttavat myös asiakkaan sosiaaliset olosuhteet kokonaisuudessaan. Vammaispalvelulain suojasäännös ja maksujen määräytyminen tulee siksi ottaa huomioon jo palveluista päätettäessä."

Sivulla 11 on teksti:

”Taitoja, joita varten valmennusta voidaan myöntää ei ole laissa tyhjentävästi lueteltu. Kyseeseen tulevat:”

Ohjeessa tätä lausetta seuraava luettelo on liian rajattu, siinä tulisi olla lisänä sana ”esimerkiksi” taikka luettelon lopussa lisäys ”tai muissa vastaavissa toiminnoissa” aivan kuten VPL 7 § 2 momentissa on.

Sivulla 12 on teksti:

”Huomioitava on, että valmennuspäätöksen ehtona on aina valmennettavan taidon tunnistamisen ja sen oppiminen määrääjassa. Samoja palveluja (esim. autismikuntoutusohjaus, kommunikaatio-ohjaus) voidaan myöntää myös vammaispalvelulain 34 §:n mukaisina muina palveluina silloin, kun tällaisesta ei ole kyse.”

Tämä lause on kielellisesti epäselvä: mitä tarkoittaa ”valmennettavan taidon tunnistamisen ja sen oppiminen määrääjassa”? Lisäksi vammaispalvelulain valmennuksen palvelua koskeissa säännöksissä ei aseteta valmennuksen palvelulle tällaista edellytystä, eikä soveltamisohjeella voida tällä tavalla kaventaa laissa säädettyä asettamalla palvelun saamiselle lisäedellytyksiä. Valmennuksen palvelu on erityiseen järjestämisvastuuseen kuuluva palvelu, johon vammaisella henkilöllä laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä on subjektiivinen oikeus. Vammaispalvelulain 34 §:n mukaiset palvelut ovat harkinnanvaraisia, eivätkä siten rinnastettavissa valmennuksen palveluun.

Sivulla 19 on lause:

”Asumisen tuen toteuttamistavasta päätettäessä on otettava huomioon asiakkaan yksilöllinen tuen tarve ja sen myötä syntyvä turvallisuuskulma.”

Tässä jää varsin epäselväksi mitä tällä turvallisuuskulmalla tarkoitetaan.

Sivulla 19 on lause:

”Vammaisen asumisen tuesta säädetään lisäksi SHL 21 § (tilapäinen asuminen), SHL 21 a § (tuettu asuminen), SHL 21 b § (yhteisöllinen asuminen) ja SHL 21 c § (ympäri vuorokautinen palveluasuminen).”

Kyseisissä SHL:n säännöksissä säädetään yleisesti eli kaikkia henkilöitä koskien asumisen palveluista. Vammaisen henkilön asumisen tuen palvelusta säädetään uuden vammaispalvelulain 18 §:ssä.

Sivulla 21 on lause:

”Esteettömän asumisen tukea myönnetään vain henkilön säännöllisessä ja pitkäaikaisessa käytössä olevaan asuntoon ja asunnon välittömään lähiympäristöön.

Tässä jälleen pyritään kaventamaan laissa säädettyä asettamalla palvelun saamiselle lisäedellytyksiä. Uuden vammaispalvelulain 22 § 1 mom mukaan vammaisella henkilöllä on oikeus saada kohtuullinen tuki esteettömään asumiseen, jos hän tarvitsee sitä voidakseen asua vakituksessa asunnossaan, ja säännöksen perustelujen (HE 191/2022,

s. 208) mukaan ”Vakituisella asunnolla tarkoitettaisiin asuntoa, jossa henkilö suurimman osan vuotta asuu.”

Sivulla 30 on teksti:

”Kuljetuspalveluilla ei tarkoiteta kiertoajelua ilman määränpäättä.

Lause on asiattomana poistettava.

Sivulla 32 on teksti:

”Matka on tilattava hyvissä ajoin, viimeistään 1,5 tuntia ennen tarvittavaa kuljetuksen tuloaikaa. Kuljetuksen toteuttamisessa huomioidaan kuitenkin kuljetuksen tilaajan maantieteellinen sijainti sekä autojen saatavuus ja soveltuvuus asiakkaan kuljetustarpeeseen. Kuljetus voidaan toteuttaa myös aiemmin, mikäli kuljetus voidaan yhdistää toiseen olemassa olevaan saman suunnan kuljetukseen.”

Tekstiä on tarpeen täsmentää, tällaisena siitä jää vaikutelma, että tilattu kuljetuspalvelu tulee aivan sattumanvaraisesti.

Sivulla 33 on teksti:

”Vakiotaksioikeuden saanut voi käyttää vain niitä kuljetuspalvelun tuottajia/tuottajaa, joihin hänelle on myönnetty oikeus ja kirjattu päätökseen. Vakiotaksioikeuspäätöksellä ei voi käyttää muita kuljettajia matkustustarpeisiin.”

Vakiotaksioikeuden käyttäjän mahdollisuus käyttää kuljetuspalvelua tulee turvata myös silloin kuin em. palveluntuottajaa/tuottajia ei ole saatavilla.

Sivulla 33 on teksti:

Saattajana voi toimia henkilö, joka ei ole itse kuljetuspalvelun saaja ja on kykenevä toimimaan saattajana.

Kuljetuspalvelua itse käyttävän henkilön mahdollisuutta toimia saattajana ei voida soveltamisohjeessa rajata. Tästä ratkaisut EOAK EOAK/4681/2020
<https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/4681/2020> ja KHO 2015:131
<https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/ennakkopaatokset/1441625581290.html>

Sivulla 34 on teksti:

Kuljetuspalveluna järjestettävästä liikkumisen tuesta voidaan periä korkeintaan joukkoliikennemaksua vastaava kohtuullinen maksu.

Ohjeessa tulisi kuitenkin huomioida asiakasmaksulain 7 f §:n perusteluteksti, jonka mukaan ”Maksua määrittäessä olisi lisäksi otettava huomioon julkisessa liikenteessä käytössä oleva kausi-, sarja- tai alennuslippujärjestelmä. Jos asiakkaalla olisi oikeus esimerkiksi opiskelija- tai eläkeläisalennukseen, se olisi otettava huomioon

määrättäessä maksua ehdotetun pykälän nojalla. Jos asiakkaan tarve kuljetuspalveluun on säännöllinen siten, että hänellä julkista liikennettä käyttäessään olisi esimerkiksi 30 päivän kausi- tai sarjalippu, myös se olisi otettava huomioon ehdotetun pykälän mukaista maksua määrättäessä.”

Sivulla 43 on teksti:

”5 PALVELUN HANKINTAAN LIITTYVIÄ PERIAATTEITA

Ulkopuoliselta (yksityiseltä) palveluntuottajalta vammaisten palveluja hankitaan vain siinä tapauksessa, ettei asiakkaan palvelupäätöksen mukaista asiakkaan palvelutarpeeseen vastaavaa palvelua voida järjestää Etelä-Savon hyvinvointialueen omana toimintana. Viranhaltijan vastuulla on aina selvittää ensin oman toiminnan mahdollisuudet ennen ostopalvelujen käyttöä.”

Tämän osalta tulee kuitenkin noudattaa vammaispalvelulain säännöksiä niitä osin, joilla hyvinvointialue on velvoitettu toteuttamaan palvelua useammalla toteuttamistavalla; esimerkiksi henkilökohtaista apua vähintään yhdellä hyvinvointialueesta annetun lain 9 §:n 1 momentissa tarkoitetuista tuottamistavoista, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetussa laissa ([569/2009](#)) tarkoitetulla palvelusetelillä ja tämän lain 11 §:ssä tarkoitetulla työnantajamallilla.

Henkilökohtaisen avun ohje

Yleisiä huomioita:

- Korostetaan elämäntilanteen merkitystä palvelujen valinnassa, ei esim. lain tarkoituspykälää.
- Hoiva ja huolenpito on eroteltu henkilökohtaisesta avusta esim. väittämällä, että henkilön tulisi osallistua palvelunantotilanteisiin ja ohjata niitä. Tämä on tiukennus henkilökohtaisen avun kriteereihin varsinkin tuon ohjauksen osalta. Osallistumisen suhteen jää epäselväksi, mitä sillä tarkoitetaan. Kotihoidon kohdalla väitetään, että peseytymisessä avustaminen kuuluisi kotihoitoon, ei henkilökohtaiseen apuun. Tuo on aika iso itsemääräämisoikeuskysymys.
- Itsehoitoa vastaavissa toimissa edellytettäisiin vammaisen henkilön ohjausta ja vastuuta. Tällaista ei laissa tai sen perusteluissa ole. Valviran Emmi H. on tällaisen näkemyksen esittänyt.
- Lomamatkojen välttämättömyyden arviointi ongelma eikä viitata aikaisemman oikeuskäytännön linjaan yksilöllisen tilanteen huomioimisesta.
- Saa kuvan, että RAI on tehtävä ja arviointijaksokin korostuu.
- Lyhytaikaisen huolenpidon antaminen osana henkilökohtaista apua mainitaan. Kyse on hyvin erilaisista palveluista, eli ainakaan yleensä ei ole todennäköisesti riittävä ratkaisu.
- Potilastietoihin tutustuminen? Tämä edellyttänee luovutuslupaa asiakkaalta, että ei niitä normaalitilanteessa voi tutkia.

Sivulla 4 on teksti:

”Mikäli asiakas ei kuulu yksilöllisen tilanteensa ja toimintakykynsä perusteella vammaispalvelulain yleisen soveltamisalan piiriin tehdään henkilökohtaisen avun osalta kielteinen päätös.”

Tässä olisi tarpeen olla tieto siitä, miten asiakkaalle samassa yhteydessä tehdään päätös muusta palvelusta jolla hänen palvelutarpeeseensa vastataan.

Sivulla 6 on teksti:

”3.1.1 Liikkuminen

Henkilökohtaista apua voidaan käyttää osana asiakkaan liikkumisen tukea. Henkilökohtainen avustaja voi avustaa asiakasta julkisen joukkoliikenteen käyttämisessä tai liikkumaan muuten avustajan avustamana. Henkilökohtaisen avun tarpeeseen tai tuntimäärään ei voida laskea sellaista aikaa, jossa avustaja kuljettaisi avustettavaa joko avustettavan tai avustajan autolla. Henkilökohtainen apu ei ole kuljetuspalvelua.”

Henkilökohtainen apu on uuden vammaispalvelulain 29 §:n mukaisista liikkumisen tuen palvelun toteutusmuodoista. Laissa, sen perusteluissa tai muissa lähteissä ei ole suljettu pois henkilökohtaisen avun käyttäjän kuljettamista autolla, joten tämä rajausta on vailla perusteita. Samoin vastaava kohta yleisohjeen sivulla 31.

Lisäksi henkilökohtaisen avun käyttäjästä ei tulisi käyttää nimitystä avustettava, ei tässä kohden eikä muissakaan ohjeen kohdissa (nimitys esiintyy ohjeessa 19 kertaa).

Sivulla 7 on teksti:

”Asiointitilanteessa avustettavan tulee olla aina itse läsnä ja ohjata avustajaa. Henkilökohtainen avustaminen asiointinnissa ei tarkoita sitä, että avustaja hoitaa tai toimittaa asioita avustettavan puolesta.”

Tämä rajausta ei perustu vammaispalvelulain säännöksiin tai lain perusteluihin. Vammaisella henkilöllä tulee olla oikeus määritellä itse mihin hän käyttää avustajaa.

Sivulla 8 on teksti:

”Jos vammaisen henkilö ei kykene:

- itse muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa henkilökohtaisen avun sisällöstä itsenäisesti tai tuettunakaan valitsemaansa kommunikation keinoa käyttäen
 - osallistumaan palvelunantotilanteisiin tai ohjaamaan niitä
- on kysymys avustamisen sijaan hoivasta ja huolenpidosta. Henkilökohtaista apua ei ole tarkoitettu hoivan ja huolenpidon antamiseen. Asiakkaan tarvitsema hoiva ja huolenpito järjestetään henkilökohtaisen avun sijaan esimerkiksi kotihoitona, tukipalveluina, omaishoidontukena, asumispalveluna tai perhehoitona.”

Tässä asetettu edellytys siitä, että vammaisen henkilön tulisi ohjata palvelunantotilanteita ei perustu vammaispalvelulain säännöksiin eikä sen esitäihin. Päinvastoin uuden vammaispalvelulain 9 §:n perustelujen mukaan (HE 191/2022, s.185): ”Olennaista on toiminnan sisältö, ei esimerkiksi se, missä ja milloin toiminta tapahtuu. Sellaisille henkilöille, jotka eivät tunne kellonaikoja tai hahmota viikonpäiviä, ei voi asettaa edellytykseksi kykyä ilmaista toiminnan ajankohtaa. Henkilö, joka ei kykene hahmottamaan ympäristöään, ei pysty välttämättä ilmaisemaan, minne haluaa

avustajan kanssa mennä. Tätäkään ei voi asettaa henkilökohtaisen avun saamisen edellytykseksi. Osa vammaisista henkilöistä tarvitsee henkilökohtaista apua juuri ajan hahmottamisessa tai oikean paikan löytämisessä.” Lisäksi 9 §:n perusteluissa ei enää mainita hoidon, hoivan, ohjauksen ym. tarpeita perusteina avun epäämiseen, ja niissä on nimenomaisesti tuotu esiin apua voitavan tarvita myös valvontaa varten.

Sivulla 9 on teksti:

”Henkilökohtaista apua ei myönnetä perusopetukseen, koska tulkitsemis- ja avustajapalvelujen järjestämisvastuu on opetustoimella.” ... ”Mikäli asiakas opiskelee vaativan erityisen tuen tehtävän saaneen koulutuksen järjestäjän oppilaitoksessa eli ammatillisessa erityisoppilaitoksessa, opetuksen järjestäjän tehtävänä on järjestää opiskelijalle henkilökohtainen koulunkäyntiavustaja koulupäivän ajaksi. Näissä tapauksissa hyvinvointialue ei järjestä henkilökohtaista apua.”

Nämä rajaukset eivät vastaa uuden vammaispalvelulain perusteluja, sillä vaikka perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjällä onkin ensisijainen velvollisuus avustajapalvelun järjestämisvastuusta, niin uuden vammaispalvelulain 9 §:n perustelujen mukaan (HE 191/2022, s. 184): ”Vammainen henkilö voisi saada myös henkilökohtaista apua, jos oppilaitoksen järjestämä avustajapalvelu ei vastaisi vammaisen henkilön avun tarpeeseen.”

Sivulla 11 on teksti:

”Henkilökohtaista apua annetaan niihin vapaa-ajan toimiin, jotka vammainen henkilö itse nimeää ja joihin hän itse osallistuu aktiivisena toimijana.”

Tässä jälleen uuden vammaispalvelulain 9 § 3 momentin mukaista ns. voimavararajauksista tulkitaan laissa säädettyä rajoittavasti.

Sivulla 11 on teksti

”3.3.4 Lomamatkat

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtainen avustaja välttämättömäksi ja tavanomaiseksi arvioidulle virkistysluonteiselle lomamatkalle.”

Välttämättömyyttä ei voi arvioida suhteessa siihen onko lomamatka (tai muu toiminto) välttämätön. Välttämättömyyttä on arvioitava vammaisen henkilön yhdenvertaisuuden, osallisuuden, itsemääräämisoikeuden ja omien valintojen mahdollistamisen kannalta. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/henkilokohtainen-apu>. Tämä on itse ohjeessakin jo huomioitu sivulla 6, jossa on teksti: ”Arviota ei tehdä sen perusteella, kuinka välttämätön itse toiminto on.” Eli tässä tulee poistaa lauseesta tuo sana ”välttämättömäksi”.

Sivulla 17 on teksti:

”Vammaisella henkilöllä on oikeus saada asumisen tukea, jos hän tarvitsee apua tai tukea voidakseen hoitaa päivittäiset toimensa.”

Tässä yhteydessä tulisi tuoda esille että asumisen tuen palvelussa on kysymys vammaispalvelulain mukaisesta palvelusta, etenkin kun palvelun kuvaus on sijoitettu lukuun 7 jossa esitellyt muut palvelut ovat SHL:n mukaisia palveluja. Lisäksi muista

alaluvussa 7.5. kuvatuista palveluista (yhteisöllinen asuminen, ympärivuorokautinen palveluasuminen) tulisi mainita, että ne ovat SHL:n mukaisia palveluja.

Sivulla 17 on teksti:

”Henkilökohtaista apua järjestetään asiakkaan itse ilmaiseman tarpeen perusteella, ei esimerkiksi asumispalveluyksikön henkilökunnan aloitteesta.”

Sosiaalihuoltolain 34 §:n mukaan sosiaalihuoltoa koskeva asia (kuten tässä asiakkaan palvelutarve) voi tulla vireille myös siten, että hyvinvointialueen sosiaalihuollon työntekijä on muutoin tehtävissään saanut tietää mahdollisesti sosiaalipalvelujen tarpeesta olevasta henkilöstä. Yhteydenottaja voi olla asiakas itse, viranomainen, vanhempi, huoltaja, puoliso tai muu asiakkaan edustaja.

Sivulla 19 on teksti:

”8.1 Asian vireilletulo

Asiaa käsittelevän viranhaltijan suostumuksella asiakas tai hänen laillinen edustajansa voi laittaa asian vireille myös suullisesti.”

Viranhaltijan velvollisuus ottaa vastaan suullinen hakemus ei ole harkinnanvarainen. Ks. tarkemmat perustelut edeltä yleisen ohjeen sivuja 5-6 koskevasta kommentista.

Sivulla 20 on teksti:

”Arviointijakson toteuttaja kirjaa jakson perusteella kirjallisen yhteenvedon, joka sisältää ainakin seuraavat osa-alueet:” jonka jälkeen seuraa luettelo. Luettelon mukaan asiakkaan toimintakyvyn arviointi suoritettaisiin RAI -Cha mittaristoa käyttäen.

Tämän osalta tulee huomioida se, että toimintakyvyn arviointiin valitun menetelmän olisi oltava käyttökelpoinen juuri sille asiakkaalle, siinä ympäristössä ja siihen käyttötarkoitukseen, johon sitä on tarkoitus käyttää (HE 191/2022, s. 32).

Maria Loikkanen